

лення особистості // Психологія і суспільство. -2005. -№ 4. -С.98-120.

3. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: Учебное пособие /Под ред. Г.В. Дубова и А.В. Опалена. -М.: «Цит-М», 2001. -384 с.

4. Словарь психолога-практика /Сост. С.Ю. Головин. -

Ми.: Харвест, 2003. -976 с.

5. Стойлик А.Ю. Ценностные ориентации: социально-психологический и гендерный аспекты // Журнал прикладной психологии. -2003. -№ 6. -С.60-69.

Надійшла до редакції 24.03.2007

МИЛОРАДОВА Н.Э. ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВОЙ СФЕРЫ СОТРУДНИКОВ ОВД

Рассматриваются и анализируются гендерные особенности различных мотиваторов социально-психологической активности сотрудников ОВД и их влияние на профессиональную деятельность.

MILORADOVA N.E.. GENDER FEATURES OF VALUE-SEMANTIC SPHERE OF POLICE WORKERS

We consider and analyze gender features of different social-psychological activity motivators of police workers and their influence on the professional activity.

УДК 159.94:355.316

Є.К. ОСИНСЬКИЙ

Університет цивільного захисту України

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ОСОБОВОГО СКЛАДУ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ БЕЗПЕКУ VIP-ПЕРСОН¹

Розглядаються окремі питання значення та ролі професійного відбору й психологічної підготовки особового складу спеціальних підрозділів, що забезпечують охорону та особисту безпеку керівництва країни й VIP-персон

За останні роки у незалежних державах, що утворилися на пострадянському просторі, відзначається стійка тенденція росту насильницьких злочинів (замовлені вбивства, викрадення з метою викупу та ін.), об'єктами яких стали політичні діячі, бізнесмени й банкіри. Жертвами кілдерів стають успішні підприємці, директори та власники заводів. Тільки цього року в Україні скоєно більше 10 резонансних вбивств бізнесменів, наприклад, серед загиблих запорізький підприємець В.Маляр, засновник АТ «Добальцевський завод металургійного машинобудування» Г. Бистряков.

Аналогічне положення характерно й для інших країн СНД. Наприклад, 13.09.2006 року у Москві був вбитий перший заступник голови Центробанку Росії А. Козлов; 21.11.2007 року вбитий заступник голови правління та співвласник КБ «СпецСетьСтройбанк» К. Мещеряков.

Сьогодні створилася практика, коли особисту безпеку керівників комерційних структур забезпечують співробітники їхньої служби безпеки або охоронці приватних охоронних підприємств. Як правило, високооплачувані охоронці-професіонали, або security, мають навички й уміння по виявленню та запобіганню різних видів погроз особистості безпеки охороняємої особи. Однак більшість співробітників приватних охоронних підприємств, що надають послуги із забезпечення особистої безпеки, не завжди психологічно готові до адекватних дій в екстремальних ситуаціях. Питання психологічної підготовки співробітників служби безпеки комерційних структур та приватних

охоронних підприємств є маловивченими й практично не висвітлюються в періодичних виданнях.

У більшості робіт психологічні аспекти професійної діяльності в екстремальних умовах розглядаються окремими авторами (М.Г. Логачев, 2001; О.М. Корнев, 2001; Chris McNab, 2002) у контексті спеціальних підрозділів правоохоронних органів або збройних сил.

Тому метою статті є розгляд значення та ролі системи професійного добору, бойової та психологічної підготовки спеціальних підрозділів зарубіжних країн, особовий склад яких забезпечує охорону та особисту безпеку високопоставлених осіб та VIP-персон. Це дозволить використовувати накопичений досвід при підготовці співробітників охоронних структур України. У такому ракурсі напрямок дослідження в науковій літературі раніше не розглядався.

Для забезпечення особистої безпеки глав держав, урядів і VIP-персон у силових структурах (армія, поліція, служба державної безпеки) більшості країн миру створені спеціальні підрозділи. Наприклад, Управління державної охорони України (УДОУ), Федеральна служба охорони (ФСО) у Російській Федерації, спеціальний підрозділ особистої охорони президента США (Presidential Protective Division, PPD) та ін. Особливе місце у роботі цих підрозділів займає психологічна підготовка.

Державним декретом від 01.01.1984 р. в структурі Національної жандармерії Франції був створений Парашутно-десантний ескадрон швидкого реагування (Escadron Parachutiste d'intervention de la Gendarmerie National, EPIGN). Його важливими функціями є охорона й забезпечення безпеки будинків і персоналу дипломатичних місій та інших представництв Франції за кордоном, охорона

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. психол. наук Логачев М.Г. (ХНУВС).

зарубіжних VIP-персон і високопоставлених осіб Франції. Психологічна підготовка особового складу підрозділу також є однією з базових у забезпеченні його функціонування.

З 1986 року разом з EPIGN завдання з охорони високопоставлених осіб і VIP-персон покладене на Групу безпеки та втручання Національної жандармерії (Groupe de Securite et d'Intervention de la Gendarmerie Nationale, GIGN). З цієї метою в його складі був створений спеціальний підрозділ. Під час курсу основної підготовки особистий склад GIGN вивчає: психологічні засади та тактику дій при охороні високопоставлених осіб і VIP-персон; ведення розвідки методом спостереження та пошуком; спеціальне водіння автомобілів у екстремальних умовах [1].

У квітні 1978 року в структурі Національної жандармерії Австрії був створений спеціальний підрозділ «Кобра» (Gendarmereieinsatzkommando «Cobra»). Крім боротьби з тероризмом він виконує й особливі місії: охорону резиденції федерального канцлера й інших урядових установ, забезпечення фізичної безпеки канцлера й членів уряду під час поїздок по країні, а також іноземних державних діячів та VIP-персон, що прибули в Австрію за запрошенням уряду. Слід зазначити, що без належного рівня психологічної підготовки у протистоянні з супротивником неможливо було би виконати численні завдання, що стоять перед особовим складом підрозділу.

В Італії забезпечення безпеки й фізичного захисту керівництва країни, VIP-персон або інших важливих осіб покладено на особовий склад Спеціальної штурмової групи (Gruppo Intervento Speciale, GIS), що є елітним підрозділом Корпуса карабінерів та COMSUBIN (Comando Raggruppamento Subacqueo e Incursori Teseo Tesei) - спеціальний підрозділ Військово-морського флоту.

Особливе місце у оперативно-службовій діяльності GIS займає система професійного відбору та бойової підготовки. Програма професійної підготовки складається з основного курсу та спеціального. Основний курс професійної підготовки включає наступні дисципліни:

- поліцейську діяльність (навчання методам оперативно-розшукової діяльності та арешту підозрюваного);
- курс англійської мови;
- психологію;
- захист VIP-персон або інших важливих осіб (кандидатів навчають забезпечувати безпеку VIP-персон поблизу та на відстані).

Крім того, програма спеціального курсу включає стрільбу (ускладнений курс); підводне плавання; штурм захоплених терористами літаків [2], які також базуються на застосуванні психологічних вмінь та якостей.

Основною бойовою одиницею по боротьбі з тероризмом та визволенням заручників у структурі силових відомств Великої Британії є Спеціальна авіадесантна служба (Special Air Servis, SAS) або 22-й полк сухопутних військ. До складу SAS входить Антитерористичний підрозділ (Counter Revolutionary Warfare Unit, CRWU), який було сформовано у 1973 році. Професійний відбір кандидатів складається з декількох етапів, у ході яких вони проходять перевірку розумових здібностей, фізичної витривалості, загальної військової підготовки, психологічних і морально-бойових якостей. За антропометричними даними кандидат повинен мати середній ріст та міцну комплекцію, а зовнішніми - європейські риси обличчя (без особливих примет). Виключення становлять підрозділи, призначені для забезпечення безпеки високопоставлених осіб та VIP-персон, у які підбираються рослі військовослужбовці [3].

Спеціальний підрозділ ARW (Sciathan Fianoglach an

Airtm) є складовою частиною збройних сил Ірландії. Одним з основних напрямків оперативно-бойової діяльності цього спецпідрозділу є «чорні місії» (боротьба з тероризмом і проведення спеціальних операцій, захист особливо важливих посадових осіб і VIP-персон). Для виконання «чорних місій» програма навчання бійців ARW включає спеціальний курс швидкісної й снайперської стрільби, оволодіння тактичними прийомами проведення штурмових операцій, захоплення транспортних засобів, ведення розвідки, установку спеціальних засобів спостереження й прослуховування, виживання в екстремальних умовах, психологічної підготовки [4].

Офіційно основним антитерористичним підрозділом іспанських спецслужб є Група спеціальних операцій (Grupo Especial para los Operaciones, GEO). Спеціальний підрозділ GEO входить до складу Національної поліції Іспанії. З урахуванням практики комплексування штурмових підрозділів провідних країн світу, процес професійного відбору кандидатів здійснюється дуже ретельно й досить тривалий час. Обов'язковими розділами бойової підготовки є: стрільба, спорт (силова й функціональна підготовка), рукопашний бій і самозахист, психологічна підготовка, кримінологія та тактика дій в екстремальних ситуаціях.

Під час візитів у Нью-Йорк високопоставлених осіб і VIP-персон їхню безпеку здійснює підрозділ забезпечення кризових ситуацій ESU (Emergency Services Unit). У число охороняємих осіб входять президенти іноземних держав, національні політичні або релігійні лідери. У цей період співробітникам ESU доводиться працювати до 20 годин на добу, забезпечуючи безпеку та охорону осіб підвищеного ступеня ризику. При здійсненні охоронних функцій і контролю за кортежем автомобілів та забезпеченні безпеки високопоставлених осіб або VIP-персон фахівці ESU використовують автомашини контр-штурмової групи (CAT-CAR), групи спостереження та снайперів [5]. Тому можна відмітити значне психологічне навантаження, що припадає на особовий склад підрозділу.

У вересні 1983 року на базі Академії ФБР був створений спеціальний антитерористичний підрозділ - Група порятунку заручників (Hostage Rescue Team, HRT). Вона використовується для дій проти терористів і в інших екстремальних ситуаціях, забезпечення безпеки VIP-персон.

Перед зарахуванням всі співробітники проходять складну систему професійного відбору й курс інтенсивної підготовки з використанням системи вправ, що розвивають гнучкість, спритність, витривалість, фізичну силу й швидкість реакції. Система професійної підготовки HRT забезпечує високу мобільність і постійну готовність до оперативного розгортання [6].

Поліцейський тактичний підрозділ (PTU) є елітним антитерористичним загonom у структурі поліції Гонконгу. Особовий склад PTU бере участь у відповідальних операціях і заходах щодо охорони й забезпечення безпеки політичного керівництва країни та VIP-персон під час проведення різних міжнародних церемоній.

Тренувальний курс підготовки особового складу PTU базується на вивченні концепції внутрішньої безпеки, тактиці боротьби зі злочинністю й здійсненні контролю при проведенні масових заходів. У програму бойової й психологічної підготовки особового складу входить: посиленна фізична підготовка; удосконалення техніки рукопашного бою й системи самозахисту; оволодіння технікою швидкісної стрільби; удосконалення індивідуальних і групових тактичних дій у кризових ситуаціях.

В 1965 році у структурі Міністерства оборони Малайзії

білю створено підрозділ спеціального призначення GGK (Стур Gerak Khas). Особо місце у складі GGK займає антитерористична група (СТ-Уліт), яка здійснює проведення операцій з силового вирішення кризових ситуацій (визволення заручників, захоплення терористів, бойовиків екстремістських угруповань та ін.). З урахуванням високого рівня професійної підготовки, особовий склад підрозділу залучається до заходів, щодо забезпечення охорони і безпеки глав правительств, делегацій та інших VIP-персон.

Виходячи з викладеного, можна констатувати, що психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів здійснюється разом із бойовою підготовкою та на її основі. Це єдиний, монолітний процес спрямований на виховання у особового складу бойових та психологічних якостей, які забезпечують успішне виконання оперативно-службових завдань.

Психологічна підготовка, будучи тісно пов'язаною з професійною підготовкою, має свій зміст, свою специфіку, без урахування якої неможливо успішно вирішити питання підготовки особового складу до дій в екстремальних умовах.

Одним з основних факторів, що характеризує рівень професійної підготовки особового складу спеціальних підрозділів, є вміння упоратися з негативним психоемоційним станом, який виникає в екстремальних умовах. Психотравмуючий фактор впливає на психіку, викликаючи часом патологічні зміни у поведінці. У людській свідомості виникає реальне почуття тривоги або страху, із якими вона не може цілком справитися. За критичною ситуацією, при погрозі для життя або здоров'я, у свідомості бійця відбувається боротьба двох домінант поведінки - інстинкту самозбереження та почуття професійного обов'язку. Тому комплексна система бойової та психологічної підготовки повинна бути спрямована на запобігання психологічній кризі, що може виникнути у наслідок патогенного впливу стресорів екстремальної ситуації.

Одним із важливих факторів професійної надійності особового складу спеціальних підрозділів є агресія, або психологічна готовність заподіяти шкоду супротивнику. Цей психологічний феномен М.Г. Логачев (2001) назвав «професійною агресією». На його думку професійна агресія - це «санкціоновані нормативними актами дії особового складу спеціальних підрозділів у формі фізичної агресії, що направлена на припинення протиправних дій шляхом заподіяння фізичної шкоди злочинцю (травма, поранення, смерть), що адекватна кризовій ситуації, із застосуванням спеціальних засобів і методів (штатне озброєння, засоби активної оборони, прийоми рукопашного бою)» [7].

Проблема формування і контролю агресії як професійно значущої якості є актуальною і для персоналу служб безпеки комерційних структур та охоронних агентств. Це обумовлено, насамперед, тим, що у професійній діяльності приватної охорони велике значення має виявлення, по-

передження та нейтралізація нападу на охороняємий об'єкт або фізичну особу. Основними засобами припинення протиправних дій є застосування прийомів самозахисту та рукопашного бою, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Досконале володіння вказаними засобами і психологічна готовність до їх застосування, вміння реально оцінити ситуацію та адекватно діяти складають ядро професійної підготовленості охоронця або співробітника служби безпеки.

Таким чином, професійна підготовка особового складу практично однакова для всіх спеціальних підрозділів миру. Однак особливий акцент робиться на психологічну підготовку особового складу. Для цього використовуються різні системи, методики та прийоми.

Формуванню психологічної та емоційної стійкості, необхідних морально-вольових якостей сприяють парашутно-десантна підготовка за системою HALO/HANO (стрибки з різних висот), тренування з рукопашного бою (програма COB), подолання спеціальної психо-фізичної смуги, стрільба в екстремальних умовах та ін. Алгоритми тренувань максимально наближено до реальної бойової обстановки.

Висока вартість підготовки кваліфікованих фахівців спеціальних підрозділів, економічна доцільність збереження професійного ядра, ряд інших соціально-демографічних факторів висувають підвищені вимоги до тривалості й надійності професійного прогнозу, основою якого є комплексна оцінка їх фізичних, фізіологічних, психологічних і соціально-психологічних характеристик.

На нашу думку, досвід професійного добору та психологічної підготовки особового складу спеціальних підрозділів провідних країн світу, який довів свою ефективність, може бути використаний і в системі професійної підготовки персоналу служб безпеки комерційних структур та приватних охоронних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bourret J-C. GIGN 20 ans d'action. -Paris, 1995.
2. De J-P. Hussion. Encyclopedie des Forces speciales. -N-Y., 2000.
3. De J-J. Cecile. Les S.A.S commandos secrets de samajeste. -N-Y., 2003.
4. Крис МакНаб. Психологическая подготовка подразделений специального назначения. -М.: Гранд, 2002.
5. Law and Order. -1996. -№ 2.
6. FBI law Enforcement Bulletin. -1992. -№ 3.
7. Логачев М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях: Автореф... канд. психол. наук. -Харків, 2001. -19 с.

Надійшла до редакції 10.03.2007

ОСИНСКИЙ Е.К. ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА ЛИЧНОГО СОСТАВА СПЕЦИАЛЬНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ, КОТОРЫЕ ОБЕСПЕЧИВАЮТ БЕЗОПАСНОСТЬ VIP-ПЕРСОН

Рассматриваются отдельные вопросы значения и роли профессионального отбора и психологической подготовки личного состава специальных подразделений, которые обеспечивают охрану и личную безопасность руководства страны и VIP-персон.

OSINS'KY E.K. PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF STAFF OF SPECIAL DIVISIONS WHICH PROVIDE SAFETY THE VIP-PERSON

Separate questions of value and role of professional selection and psychological preparation of staff of special divisions which provide protection and personal safety of a management of the country and VIP-persons are considered.